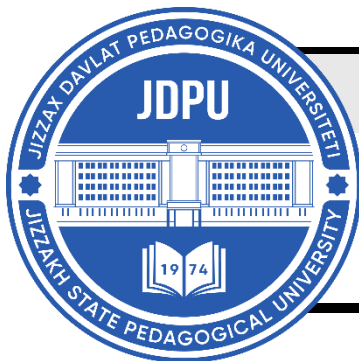

MENTAL ENLIGHTENMENT SCIENTIFIC – METHODOLOGICAL JOURNAL

AMALIY DARSLARDA RAQAMLI TEXNOLOGIK RESURSLARDAN FOYDALANISH: MAQSAD EFL(INGLIZ TILI XORIJIY TIL) GURUHLARIDA

Nozima Djabbarova

O`zbekiston Milliy universiteti

Xorijiy Filologiya fakulteti

Ingliz tilshunosligi kafedrası kata o`qituvchisi

E-mail: djabbarovanozima1981@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Kalit so`zlar: EFL sinfi, raqamli texnologiya, onlayn darslar, ijodkorlik, mustaqil bilim olish, aqliy faoliyat, aql-zakovat, qobiliyat.

Received: 5.08.23

Accepted: 25.08.23

Published: 30.08.23

Annotatsiya: Bugungi kunda raqamli texnologiyalar inson hayotiga barcha sohalarida jadal kirib bormoqda va ta'lim sohasi ham bundan mustasno emas. Talabalarning ingliz tilini EFL(Ingliz tili xorijiy til) sifatida o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish va amaliy mashg'ulotlarda faol foydalanish maqsadida raqamli texnologiya va zamonaviy usullardan foydalanilmoqda. Har bir ilova o'quvchiga tilni qiziqish bilan qo'llash orqali uni o'rganishi osonlashtirmoqda. EFL sinfida AKTdan foydalanish til o'rganishni kuchaytiradimi va yanada foydali va o'zgaruvchan o'rganish uchun muhit yaratadimi? Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, EFL sinfida ma'lumotlar innovatsiyasidan foydalanish mustaqil o'rganishni kuchaytiradi, natijalarga e'tiborni kengaytiradi, o'quvchilarni rag'batlantiradi va ularni EFL sinfida o'z faoliyatini yaxshilashga yordam beradi. Bugungi kunda AKTdan ehtiyotkorsizlik bilan tartibga solmasdan va aniq belgilangan maqsadlarsiz foydalanish vaqt va kuch sarflashga olib keladi.

Kirish. Bugungi kunda axborot texnologik qurilmalar inson hayotida ajralmas vazifalarni bajarib kelmoqda. Zamonaviy elektron qurilmalar axborotni tarqatish

usullarini o'zgartirdi va boshqalar bilan fikr almashish va muloqot qilish uchun maydon yaratdi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar zamonaviy ta'limning bir qismiga aylanib, talabalarga xavfsiz va qulay muhitni taklif qilayotgani e'tiborga loyiqdir. Misol uchun, ingliz tilini chet tili sifatida o'rgatadigan (EFL) o'qituvchilari turli usullarni o'z darslariga faol ravishda kiritishni boshladilar. Zamonaviy ingliz tilini o'qitish doirasida o'quv jarayoni ko'proq kommunikativ ehtiyojlar va o'quvchilarning qiziqishlariga qaratilgan bo'lib mavzular zamonaviy va fikrni ostiruvchi mavzular tanlanmoqda va o'quvchilar tomonidan talab etilmoqda. Talabalarni auditoriyada qiziqarli mavzularga turli yondoshuvlar orqaligina ehtiyojini qondirish mumkin. Shu sababli, o'qituvchilar sinflarda innovatsion va turli xil tadbirlarni taklif qilishlari kerak. Xo'sh, bu imtiyozlar ingliz tilini o'rgatish va o'rganishni yaxshilash uchun aniq dalil beradimi yoki ular foydali emas, balki shunchaki chiroyli bo'lgan nayranglarmi? EFL sinfida AKTdan foydalanish o'rganishni kuchaytiradimi va yanada samarali va turli xil o'rganish uchun muhit yaratadimi?

Tadqiqotlarga ko'ra, EFL sinfida axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalarning til o'rganishini kuchaytirishi, ularni o'rganishni davom ettirishga undashi va ularning ishtiyoqi va ijodini ilhomlantirishi mumkin. Biroq, ko'plab EFL o'qituvchilari va professorlari o'z darslarida AKTdan foydalanishga intilayotganda topadigan to'siqlar bilan birga til organilayotgan sinfda AKTdan foydalanishning amaliy foydasiga oid munozaralarga va ortib borayotgan tashvishlarga sabab bo'ldi. Bu afzalliklar ingliz tilini o'rgatish va o'rganishda haqiqiy yutuqlarni ko'rsatadimi yoki ular amaliy maqsadga xizmat qilmaydigan dekorativ buyumlarmi?

Mavzuga oid adabiyotlarning taxlili (Literature review). Ingliz tilini chet tili (EFL) sifatida o'qitishda raqamli resurslardan foydalanish so'nggi yillarda tobora kengayib bormoqda. Ushbu mavzu bo'yicha ko'pgina tadqiqotlar ko'rib chiqilda va qisqacha taxli etildi. Kukulska-Hulme, A. (2012). Vaqt va joy bilan belgilanadigan til o'rganish: keyingi avlod dizaynlari uchun asos. Kompyuter qo'llab-quvvatlanadigan hamkorlikda o'rganish xalqaro jurnali, 7(2), 233-250. Kukulska-Hulme istalgan joyda va istalgan vaqtda mobil qurilmalar orqali foydalanish mumkin bo'lgan yangi avlod

til o'rganish resurslarini loyihalash uchun asosni taklif qiladi. U o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va afzalliklarini, shuningdek, ular resurslardan foydalanadigan kontekstni hisobga olish muhimligini ta'kidlaydi. Keyingi tadqiqot Varshauer, M. (2006). Noutbuklar va savodxonlik: simsiz sinfda o'rganish. O'qituvchilar kolleji matbuoti. Warschauer EFL sinflarida noutbuklardan foydalanishni muhokama qiladi va ular savodxonlik va til o'rganishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ta'kidlaydi. U texnologiyani sinfga muammosiz integratsiya qilish va undan hamkorlik va interfaol ta'limni qo'llab-quvvatlash uchun foydalanish muhimligini ta'kidlaydi. Xu, L. va Liang, J. (2017). Xitoyda ingliz tilini o'rganish uchun raqamli resurslarning samaradorligi: meta-tahlil. Ta'lim texnologiyasi va jamiyati, 20(1), 158-169. Xu va Liang Xitoyda ingliz tilini o'rganish uchun raqamli resurslarning samaradorligi bo'yicha tadqiqotlarning meta-tahlilini o'tkazdilar. Ular raqamli resurslar o'quvchilarning ingliz tilini bilish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini, biroq samaradorlik resurs turiga va talabalarining faolligi darajasiga qarab o'zgarishini aniqladilar. Yang, J. C. va Vu, W. C. I. (2012). Talabalarining ilmiy yutuqlari, tanqidiy fikrlash va o'rganish motivatsiyasini oshirish uchun raqamli hikoyalar: Bir yillik eksperimental tadqiqot. Kompyuterlar va ta'lim, 59(2), 339-352. Yang va Vu Tayvandagi EFL sinflarida raqamli hikoyalardan foydalanish bo'yicha eksperimental tadqiqot o'tkazdilar. Ular raqamli hikoyalar o'quvchilarning ilmiy yutuqlari, tanqidiy fikrlashlari va o'qish motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniqladilar. Umuman olganda, adabiyotlar raqamli resurslar EFL o'rganishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ko'rsatmoqda, ammo ularning samaradorligi o'ziga xos resurs, talabalarining faolligi darajasi va ulardan foydalanish konteksti kabi omillarga bog'liq. EFL o'qituvchilari sinfda raqamli resurslarni tanlash va ulardan foydalanishda o'z talabalarining ehtiyojlari va afzalliklarini diqqat bilan hisobga olishlari muhimdir.

Bundan tashqari, onlayn platformalar o'quvchilarga boshqa til ko'nikmalarini qo'llashda yordam beradi. Misol uchun, Mudra (2020) ijtimoiy tarmoqlarda status yoki postni yangilagan talabalar o'zlarining yozish qobiliyatlari ustida ishlashga ko'proq intilishlarini ta'kidlaydi. Onlayn nashrlar ham ularni chet tilida o'z fikrlarini ifoda etish qobiliyatidan qoniqish hissini uyg'otadi. Xuddi

shunday, interaktiv veb-saytlar va turli raqamli platformalar o'quvchilarga o'qishni yaxshilashga yordam beradi, chunki onlayn materiallarda tasvirlar, illyustratsiyalar, animatsion materiallar yoki ko'prik havolalari kabi vizual yordam mavjud bo'lib, ular ishtirok etishni yaxshilaydi. Onlayn matnlarning bir nechta xususiyatlari o'quvchilarga noma'lum so'zlarni qidirishni osonlashtiradigan giperhavolalar kabi vazifalarga diqqatni jamlashga yordam beradi (Mudra, 2020).

Raqamli texnologiyaning yana bir afzalligi - maqsadning kundalik integratsiyasi va tinglash ko'nikmalarini yaxshilash. Ingliz tilidagi musiqa va podkastlar kabi media-kontentning turli turlari yosh o'quvchilar orasida keng tarqalgan. Talabalar tegishli mavzular bo'yicha muhokamalarni tinglashdan zavqlanishlari, so'z boyligini oshirishlari va so'zlarning chuqur ma'nosini tushunishlari mumkin (Mudra, 2020).

Tadqiqot davomida talabalarga telegram mobil ilovasi yordamida sinf jurnalini yaratish topshirildi. Ishtirokchilar uch kishilik kichik guruhlariga bo'lingan. Har bir guruhda ma'murlar va o'qituvchilar loyihaning har bir bosqichini kuzatdilar, talabalar esa ixtiyoriy ravishda vazifalarni bir-birlariga taqsimladilar. Talabalar maqsadli tilda fikrlarni ifodalashni mashq qilish bilan birga, guruh loyihalarini boshqarish va rasmiy va norasmiy muhitda hamkorlik qilishni ham o'rgandilar. Tadqiqot til o'rganish va guruhdagi hamkorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bundan tashqari, matnli xabarlardan foydalanish zudlik bilan qayta aloqa qilish imkoniyati tufayli talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi muloqotni yanada shaffof qildi. Sinflardagi raqamli texnologiya nafaqat o'quvchilar uchun, balki EFL o'qituvchilari uchun ham foydalidir. O'qituvchilar ko'rgazmali qurollardan foydalanishlari, materialni yaxshiroq tushunish va ko'proq o'quvchilarni jalb qilish uchun interfaol sinf faoliyatini rejalashtirishlari mumkin. Misol uchun, haqiqiy illyustratsiyalar o'quvchilarga o'qish mashqlari paytida so'zlar bilan bog'lanishga yordam beradi va o'quvchilarni diqqatini jamlashga undaydi. Onlayn platformalar, shuningdek, o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi aloqani kuchaytirishi mumkin, ba'zi EFL o'qituvchilari hozirda o'quvchilarga kurs davomida o'z tajribalari yoki tashvishlari bilan bo'lishishlariga imkon berish uchun Facebook guruh chatlarini yaratadilar

Umuman olganda, raqamli texnologiya til o'rganishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu talabalarga uyushtirilgan o'quv tartibini yaratishga, istalgan vaqtda yoki joyda tilni mashq qilishga va maqsadli tilni kundalik hayotga integratsiya qilishga yordam beradi. Elektron qurilmalar, shuningdek, o'quvchilarga bir vaqtning o'zida bir nechta ko'nikmalarni mashq qilish, diqqatni jamlash va dars mashg'ulotlarida o'zlarini qulay his qilish imkonini beradi. Sinflarda onlayn qurilmalardan foydalanishning yana bir muhim jihati - bu talabalar o'rtasida shaxslararo va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Shunday qilib, raqamli texnologiya o'quv dasturining muhim qismiga aylanishi kerak, chunki u EFL o'qituvchilariga o'quvchilar uchun haqiqiy materiallarni tayyorlash va ularni chet tilini o'rganishning turli bosqichlarida oson yo'l-yo'riq ko'rsatish imkonini beradi.

Тадқиқот методологияси (Research Methodology). Amaliy darslarda raqamli resurslardan foydalanish jarayonida raqamli resurslar amaliy sinfda ingliz tilini o'rganishga qanday ta'sir qiladi? Degan savolga javob topishga harakat qildik. Tadqiqot loyihasi: tadqiqot savoliga javob berish uchun aralash usulli tadqiqot loyihasi qo'llanildi. Bu raqamli resurslarning ingliz tilini o'rganishga ta'sirini har tomonlama tushunish uchun miqdoriy va sifat ma'lumotlarini to'plashni o'z ichiga oldi. Tadqiqot davomida bazi amaliy darslarda raqamli texnologiyalardan faol foydalanildi ba'zilarida esa umuman foydalanilmadi. Ishtirokchilar universitetda amaliy kursga qabul qilingan EFL 3 kurs talabalari bo'ldi. Tadqiqot turli xil kelib chiqishi va malaka darajasidagi erkak va qiz talabalarni o'z ichiga oldi. Ma'lumotlarni yig'ish jarayonida miqdoriy ma'lumotlar: Kursdan oldingi va keyingi so'rovlar talabalarning ingliz tilini o'rganishda raqamli resurslarga munosabatini va ularning qabul qilingan samaradorligini o'lchash uchun o'tkazildi. Ushbu so'rovnomalar Likert shkalasidagi savollar va ochiq savollarni o'z ichiga oldi. Raqamli resurslardan amaliy darslarda qanday foydalanilayotgani va ular o'quvchilarning o'rganish tajribasiga qanday ta'sir qilishini aniqlash uchun sinfda kuzatuvlar o'tkaziladi. Yarim tuzilgan suhbatlar, shuningdek, talabalarning bir qismi bilan kursdagi raqamli resurslar bilan tajribalari haqida chuqurroq ma'lumot to'plash uchun o'tkazildi. Raqamli texnologiyalar talabalarni til o'rganishga bo'lgan

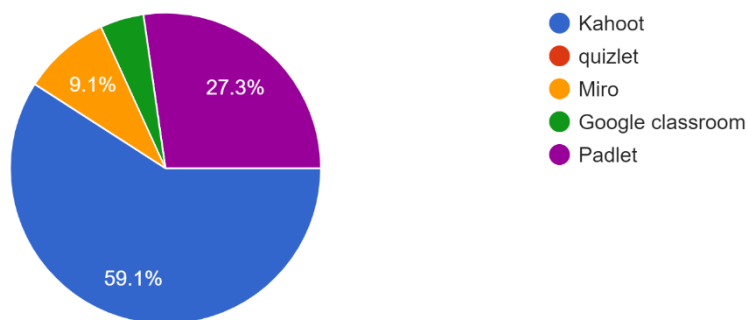
qiziqishini ortiriishi yaqqol ko'rib chiqildi. Talabalarni darsga jalb qilish uchun *Google classroom*, *Kahoot*, *Wordwall*, *Padlet*, *Quizlet*, *Miro* kabi texnologik resurslardan foydalanildi. Tadqiqot o'z ko'lami bo'yicha bitta universitetda bitta amaliy kurs bilan cheklangan va natijalar boshqa EFL kurslari yoki kontekstlari uchun umumlashtirilmagan holatda o'tkazildi.

Таҳлил ва натижалар (Analysis and results). Raqamli manbalar amaliy sinfda ingliz tilini o'rganishga qanday ta'sir qiladi? Degan tadqiqot savoliga javob berish uchun to'plangan ma'lumotlar bo'yicha o'tkazilgan statistik va sifat tahlilining batafsil tavsifi quyida keltiriladi. Misol uchun, 2022-2023 o'quv yilining qishki semestrda UZMU universiteti Xorijiy filologiya fakultetida o'tkazildi. Ishtirokchilar 18 yoshdan 24 yoshgacha bo'lgan 22 nafar EFL talabalari bo'lishdi, ingliz tili darajasi o'rta va yuqori darajada edi. Miqdoriy tahlil kursdan oldingi va keyingi so'rov ma'lumotlariga ko'ra talabalar AKT va onlayn doskalar yordamida dars otkazilishi samaradorligini va talabalarni darsga jalb etishini ko'rsatib berdi. Til o'rganish jarayonida raqamli texnologiyani joriy etish o'qituvchilarga ham, o'quvchilarga ham haqiqiy materiallarni va yanada kengroq faoliyat turlarini taklif etadi. Google form quiz savonomasiga ko'ra *Google classroom*, *Kahoot*, *Wordwall*, *Padlet*, *Quizlet*, *Miro* va mobil telefon ilovalaridan foydalanib amaliy darslarni o'tish talabalarni bugungi zamon talablaridan biri ekanligini ko'rsatib berdi. Raqamli resurslarning talabalarning o'qishga bo'lgan munosabatiga va ularning qabul qilingan samaradorligiga ta'sirini baholash uchun kursdan oldingi va keyingi so'rov ma'lumotlarini solishtirish uchun juftlashtirilgan namunali t-testlar kabi xulosaviy statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra EFL sinfida raqamli resurslardan foydalanish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatiga va amaliy mashg'ulotlarda qabul qilingan samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniqlandi. Tadqiqotda raqamli resurslar bilan ko'proq shug'ullangan talabalar kamroq ishtirok etganlarga qaraganda yaxshiroq akademik natijalarga egaligi ko'rindi. Bundan tashqari, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, talabalar raqamli resurslarning ayrim turlarini boshqalardan afzal ko'rishadi va o'qituvchilar sinf uchun raqamli resurslarni tanlashda talabalarning afzalliklarini hisobga olishlari kerakligini ko'rsatib berdi.

Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatdiki raqamli resurslarning ingliz tilini o'rganishga ta'sirini yaxshiroq tushunishga va sinfda raqamli resurslarni o'z ichiga olgan yanada samarali va qiziqarli o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Qaysi ilova darsda foydali va qiziqarli siz uchun?

22 responses

Xulosa va takliflar(Conclusion/Recommendations). Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, har bir o'qituvchining bugungi kundagi oliy vazifasi darsga mukammal darajada tayorgarlik ko'rish va talabalarni ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda materiallarni va mavzularni tanlashni talaba qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadaiki amaliy darslarda universitet yaratib bergan electron doskalar va proektorlardan unumli foydalanishni talab qilmoqda. Dars jarayoniga turli raqamli ilovalar va onlayn doskada namoyish etish orqali raqamli texnologiyalkardan foydalanish samarali hisoblanib kelmoqda. Uy vazifalari va mustaqil ishlash uchun mobil aloqa vositalari ilovalaridan ham keng trzda foydalanish taklif etilmoqda. Raqamli texnologiyalar davri bo'lgani uchun amalaiy darslarni qiqizqtirgan holda AKT dan faol ishlatib dars etish talkab etilmoqda. Oqituvchini o'z ustida ishlashi tinimsiz izlanishlar olib borishi bu darsni sifatini yuqoriga ko'tarilishiga asosiy omil bo'ladi.

АДАБИЁТЛАР

1. Avci, H., & Adiguzel, T. (2017). A Case Study on Mobile-Blended Collaborative Learning in an English as a Foreign Language (EFL) Context. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 18(7).

2. Hiver, P., Al-Hoorie, A. H., Vitta, J. P., & Wu, J. (2021). Engagement in language learning: A systematic review of 20 years of research methods and definitions. *Language Teaching Research*, 136216882110012. <https://doi.org/10.1177/13621688211001289>
3. Hye, H. (2022, March 19). *What's the difference between ESL, EFL, ESOL, ell, and ESP?* Reading Horizons. Retrieved January 13, 2023, from <https://readinghorizons.website/blog/what-s-the-difference-between-esl-efl-esol-ell-and-esp/>
4. Li, J., & Cummins, J. (2019). Effect of using texting on vocabulary instruction for English learners. *Language Learning and Technology*, (23), 43–64.
5. Mudra, H. (2020). Digital Literacy among Young Learners: How Do EFL Teachers and Learners View its Benefits and Barriers? *Teaching English with Technology*, (20), 3–24.
6. Kukulska-Hulme, A. (2012). Language learning defined by time and place: A framework for next generation designs. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning*, 7(2), 233-250.
7. Warschauer, M. (2006). *Laptops and literacy: Learning in the wireless classroom*. Teachers College Press.
8. Xu, L., & Liang, J. (2017). The effectiveness of digital resources for English language learning in China: A meta-analysis. *Educational Technology & Society*, 20(1), 158-169.
9. Yang, J. C., & Wu, W. C. I. (2012). Digital storytelling for enhancing student academic achievement, critical thinking, and learning motivation: A year-long experimental study. *Computers & Education*, 59(2), 339-352.